

Borderscapes

AUTEURS Henk van Houtum & Bas Spierings

FOTOGRAFIE Bas Spierings

Grenzen worden vaak geassocieerd met afbakening, distantie en waar iets ophoudt. In dit themanummer is er aandacht voor een andere betekenis van borderscapes. Een betekenis die juist meer oog heeft voor de aantrekkelijkheid van verschillen aan de grens, de mogelijkheden van nieuwe verbindingen en de grens als een begin.

Deze AGORA staat in het teken van het thema Borderscapes. Het woord 'scapes' is oorspronkelijk een Nederlands/Duitse term en afkomstig van scheppen/schaffen. De combinatie van land en schap, het landschap, kwam vooral in zwang doordat Nederlandse schilders in de middeleeuwen faam verwierven met hun visuele ontwerpen van een land op een doek. Het woord schap verbasterde later tot het Engelse woord scapes. Deze etymologie van het woord scapes is in zoverre nuttig dat het duidelijk maakt dat ruimtes geconstrueerd, letterlijk geschapen worden. Ofwel dat een 'space' een 'place' wordt. Waar we in dit themanummer de aandacht op willen vestigen is dat met iedere ruimtelijke constructie er ook grenzen worden gemarkeerd. Een landschap herbergt daarom ook altijd een grensschap, ofwel, om het met het bestaande Engelse woord aan te duiden, een borderscape. Of het nu een wijk, een stad of een land is, het is de begrenzing ervan die vorm en betekenis geeft aan de ruimte. Grenzen markeren een verschil in de ruimte, ze scheppen distantie. Dat is de klassieke betekenis van grenzen die vooral sinds de opkomst van natiestaten sterk is ingeburgerd in ons denken. In dit themanummer vragen we aandacht voor nog een andere betekenis van borderscapes. En dat is een thema dat sinds de globalisering en Europeanisering wel aan praktische betekenis heeft gewonnen, maar conceptueel nog onderbelicht is gebleven in studies over grenzen en grensgebieden. Want tegelijkertijd met de geopolitieke definiëring van een einde, heeft het woord borderscapes ook een andere betekenis. Scheppen betekent immers ook

mogelijk maken, nieuw maken. Het is ook door grenzen dat er contact mogelijk is met de wereld buiten het eigen domein, met naburige straten, wijken, regio's of landen. Een grens markeert verschillen die ruimte bieden voor nadere verkenning en verwondering. Het is die openheid, de leegte van dat 'anderland', dat 'daarland' achter de grens die potentieel open staat voor andere interpretaties, nieuwe zienswijzen. Die uitnodigen tot het nadenken over en onderzoeken van verbindingen tussen het hier en daar, tussen het zelfde en het andere. Want de verschillen die door een grens ontstaan, kunnen aanstekelijk werken of aantrekkelijk zijn en vanwege die verschillen interactie met elkaar kunnen voortbrengen. Borderscapes zijn daarom niet alleen of niet zozeer ruimtes die een einde markeren, maar ook ruimtes die een creatief begin aanduiden. En daarmee zijn borderscapes ook ruimtes van mogelijkheden, ruimtes voorbij het statische 'zijn', en van het voorstelbare, het 'worden'. De grens is aldus beschouwd veel meer dan louter een muur, een hek of een lijn die hier en daar onderscheidt. Het is een ruimte voor verbinding en bemiddeling, een ruimte voor mediatie.

Een grens markeert verschillen die ruimte bieden voor nadere verkenning en verwondering

In een serie artikelen wordt zowel de beperkende alsook de mogelijk makende rol van borderscapes voor het dagelijks leven in verschillende gebieden, van steden tot en met landen, nader belicht. Verscheidene auteurs uit binnen- en buitenland laten zien wat de studie naar grenzen vermag en welke geografische vragen er vandaag pertinent zijn bij de grenzen die worden getrokken. Dit varieert van vraagstukken rondom uitsluiting, identiteit en vermijding



Creatief gebruik van stedelijke borderscape in Berlijn.

tot en met mogelijkheden van verbinding, verlangen naar de andere kant en toegankelijkheid. Aldus wordt de grens een eigen geografische wereld, een eigen landschap, een borderscape.

Het themanummer wordt afgetrapt door landschapsarchitect Mark Eker en politiek geograaf Henk van Houtum die de dubbelzijdigheid en dubbelzinnigheid van het Nederlandse grensland analyseren. Promovendus Joren Jacobs maakt in zijn bijdrage duidelijk dat er een spannende relatie bestaat tussen periferie en marginaliteit enerzijds en borderscapes tussen Nederland en Duitsland anderzijds. In haar bijdrage gaat promovenda Bianca Szytniewski in op de bekendheid en onbekendheid die een grens oproept, met de blik op de brug van Frankfurt naar Słubice. In de volgende bijdrage richten de stedenbouwkundige Anne Seghers en Zineb Seghrouchni en de stadsgeografen Jan van Duppen en Bas Spierings zich op borderscapes in de spoorzone van Tilburg en laten hun waarde zien als stedelijke ontmoetingsplekken. Daarna gaan Anne Verhoeven en Marloes Ribbert door middel van een collectie verhalen van grensgangers in op zowel mogelijkheden als belemmeringen die een borderscape genereert. Dat een stad verschillende soorten borderscapes kunnen herbergen maken de Italiaanse onderzoekster Chiara Brambilla en Henk van Houtum duidelijk aan de hand van een rondgang door Berlijn. De Spaanse onderzoekers Xavier Ferrer Gallardo en Ana Planet-Contreras rapporteren over grensoverschrijdende interactie tussen Afrika en Europa met de focus op twee borderscapes par excellence, Ceuta en Melilla. Karin Peters en Lauren Wagner laten tenslotte zien hoe Nederlands-Marokkaanse vrouwen grenzen in stedelijke openbare ruimten onderhandelen.

Henk van Houtum (h.vanhoutum@fm.ru.nl) is verbonden aan het Nijmegen Centre for Border Research van de Radboud Universiteit Nijmegen en de Universiteit Bergamo. Bas Spierings (b.spierings@uu.nl) is verbonden aan het Urban and Regional Research Centre Utrecht aan de Universiteit Utrecht. Beiden zijn redactieadviseur van AGORA.

Literatuur

- Duppen, J. van, B. Spierings (2011) Betekenisvolle leegte in Berlijn: de Cuvrybrache, *Geografie* 20, nr. 1, pp. 28-30.
- Houtum van H., (2011) The mask of the border. In: D. Wastl-Walter (ed.), *Companion to Border Studies*, Ashgate, pp. 49-62
- Houtum, van H. (2010) Waiting before the Law; Kafka on the Border. *Social and Legal studies* 19, nr. 3, pp. 285-297
- Houtum, H. van, (2009) Hoeveel grens hebben we nodig? Essay. *De Groene Amsterdammer*, november 2009.
- Spierings, B. (2012) Economic flows, spatial folds and intra-urban borders: reflections on city centre redevelopment plans from a European border studies perspective, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 103, nr. 1, pp. 110-117.
- Spierings, B., M van der Velde (te verschijnen) Cross-border differences and unfamiliarity: shopping mobility in the Dutch-German Rhine-Waal Euroregion. *European Planning Studies*.